

METODINĖ MEDŽIAGA

SEKSUALINIO SMURTO ATPAŽINIMAS IR PAGALBA KLAUSOS NEGALIĄ TURINTIEMS ASMENIMS

2026

KOPŽI

LIETUVOS KURČIŲJŲ DRAUGIJOS
KAUNO SKYRIUS

Finansuoja
Europos Sąjunga

ĮVADAS

Kurtieji ir neprigirdintys asmenys yra viena iš labiausiai pažeidžiamų visuomenės grupių, ypač kalbant apie smurto ir seksualinės prievartos riziką. Komunikacijos barjerai, ribota prieiga prie informacijos, priklausomybė nuo aplinkinių bei nepakankamas specialistų pasirengimas dirbti su kurčiųjų bendruomene dažnai lemia tai, kad smurtas lieka neatpažintas, neįvardytas arba laiku nesustabdomas. Ypač didelę riziką patiria kurčios moterys ir vaikai, kurių patirtys neretai lieka visuomenės paraštėse.

Ši metodinė priemonė skirta specialistams, dirbantiems su kurčiaisiais – socialiniams darbuotojams, pedagogams, psichologams, sveikatos priežiūros, teisėsaugos ir kitų sričių profesionalams. Priemonės tikslas – stiprinti specialistų kompetencijas atpažįstant seksualinės prievartos rizikos veiksnius, tinkamai reaguojant į galimus smurto atvejus bei kuriant saugią, pasitikėjimu grįstą aplinką kurčiosioms moterims ir vaikams.

Svarbu pabrėžti, kad kurtumas nėra tik medicininė būklė, tai ir kultūrinė bei kalbinė tapatybė. Kurčiųjų bendruomenė dažnai naudoja gestų kalbą kaip pagrindinę bendravimo priemonę, todėl informacijos prieinamumas, prevencinės žinios ir pagalbos mechanizmai turi būti pritaikyti jų komunikaciniams poreikiams. Nepritaikyta informacija gali tapti papildomu rizikos veiksniu, kuris tik didintų pažeidžiamumą ir izoliaciją.

Metodinėje priemonėje ypatingas dėmesys skiriamas prevencijai, ankstyvam rizikos atpažinimui ir tarpdisciplininiam bendradarbiavimui. Seksualinė prievarta prieš kurčias moteris ir vaikus dažnai susijusi su galios disbalansu, priklausomybe nuo suaugusiųjų ir autoritetų, ribotomis galimybėmis kreiptis pagalbos. Todėl specialistų vaidmuo tampa esminis, nes nuo jų žinių, jautrumo ir gebėjimo prisitaikyti prie individualių poreikių priklauso, ar pagalba bus veiksminga.

Ši priemonė siekia ne tik suteikti teorinių žinių, bet ir skatinti refleksiją, didesnį sąmoningumą bei atsakomybę dirbant su viena pažeidžiamiausių visuomenės grupių. Tik kryptingas, informuotas ir empatiškas specialistų darbas gali prisidėti prie saugesnės aplinkos kūrimo kurčiosioms moterims ir vaikams.

Seksualinis smurtas: kas tai ir kaip jį atpažinti

Kas yra seksualinis smurtas?

Seksualinis smurtas – tai **žmogaus teisių pažeidimai**, darantys žalą žmogaus fizinei ir psichologinei sveikatai.

Jis apima **bet kokį nepageidaujamą seksualinio pobūdžio elgesį ar veiksmus**, atliekamus **be asmens sutikimo**, naudojant prievartą, grasinimus ar kitokį spaudimą.

Seksualinis smurtas pažeidžia asmens **orumą, kūno neliečiamumą ir teisę patiems spręsti dėl savo kūno**.

Seksualinio smurto apibrėžimas

Pasak Pasaulio sveikatos organizacijos (PSO), seksualinis smurtas – tai:

- veiksmai, kuriais siekiama seksualiai išnaudoti asmenį, atliekami **be asmens sutikimo**, naudojant prievartą, grasinimus ar pasinaudojant bejėgiška būsena, nepriklausomai nuo smurtautojo santykio su nukentėjusiuoju;
- bet koks seksualinio pobūdžio veiksmas ar bandymas jį atlikti;
- nepageidaujami seksualiniai komentarai ar replikos.

Tai reiškia, kad seksualinis smurtas **apima ne tik fizinį kontaktą**, bet ir platesnį seksualinio išnaudojimo spektrą (žodžius arba gestus). Jis gali vykti **šeimoje, artimuose santykiuose, darbo vietoje, mokykloje, viešose ar privačiose erdvėse**.

Kas laikoma seksualiniu smurtu

Seksualiniu smurtu laikomas bet koks **lytinių poreikių tenkinimas su kitu asmeniu prieš jo valią**, kai:

- naudojamas fizinis smurtas;
- grasinama tuoj pat panaudoti fizinį smurtą;
- kitaip atimama galimybė priešintis;
- pasinaudojama bejėgiška žmogaus būsena.

Fizinis smurtas – bet koks tiesioginis poveikis nukentėjusiajam (pvz., *smūgiavimas, sužalojimas, surišimas, burnos užkimšimas),* siekiant įveikti jo pasipriešinimą.

Grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą – psichinė prievarta (pvz., *grasinimas atimti gyvybę, sužaloti, pakenkti artimiesiems*), siekiant įbauginti asmenį ir priversti nesipriešinti.

Kitoks galimybės priešintis atėmimas – kai asmuo dėl fizinės ar psichologinės prievartos negali apsiginti ar išreikšti savo valios.

Bejėgiška žmogaus būsena – kai asmuo negali suprasti, kas vyksta, arba priešintis. Tai gali būti:

- fizinė, protinė ar kita negalia;
- apsvaigimas nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų;
- miego būsena;
- psichinė liga ar stiprus emocinis sukrėtimas.

! JEIGU SUTIKIMAS BUVO DUOTAS NE LAISVA VALIA, O PAVEIKTAM BEJĖGIŠKOS BŪSENOS, SUTIKIMAS NEGALIOJA !

Seksualinio smurto pasekmės

Seksualinis smurtas palieka **ilgalaikes pasekmes psichinei sveikatai**, tokias kaip:

- potrauminio streso sutrikimas (PTSS);
- nerimas, depresija;
- miego sutrikimai, košmarai;
- kaltės ar gėdos jausmas;
- prarastas pasitikėjimas savimi ir kitais;
- sunkumai kuriant ar palaikant artimus santykius.

Laiku nesuteikiama pagalba, padariniai lydi žmogų visą gyvenimą

Seksualinio smurto formos

Šiame skyriuje pateikiamos **pagrindinės seksualinio smurto formos**, kad būtų lengviau jas atpažinti.

Seksualinis smurtas su įsiskverbimu

Lytinio pobūdžio veiksmai, atliekami be asmens sutikimo, naudojant lytinius organus, pirštus ar kitus daiktus tiesiogiai liečiant, įstumiant į nukentėjusiojo asmens kūną.

Vaginalinis prievartinis lytinis aktas (moteris)

Prievartinis lytinis veiksmas, kai lytinis organas, pirštai ar kiti daiktai įstumiami į moters ar mergaitės makštį.

Analinis prievartinis lytinis aktas (vyras ir moteris)

Prievartinis lytinis veiksmas, kai lytinis organas, pirštai ar kiti daiktai įstumiami į išangę.

Oralinis prievartinis lytinis aktas (vyras ir moteris)

Prievartinis lytinis veiksmas, kai lytinis organas, pirštai ar kiti daiktai įstumiami į burną ir/ar kai asmuo verčiamas atlikti ar patirti oralinį lytinį veiksmą.

Veiksmai atliekami be asmens sutikimo, naudojant smurtą, grasinimus arba pasinaudojant bejėgiška būsena.

Seksualinis smurtas be įsiskverbimo, priekabiavimas

Tai seksualinio pobūdžio veiksmai, atliekami **be asmens sutikimo**, kai **įsiskverbimas nevyksta**, tačiau žmogus yra **priverčiamas dalyvauti seksualiniuose veiksmuose**. Jis apima, bet neapsiriboja:

- **Prievartinis lietimas**

Kai asmuo yra priverčiamas paliesti kito žmogaus lytinius organus ar intymias kūno vietas, arba kai kitas žmogus liečia jo kūną be sutikimo.

- **Prievartinis bučiavimas, glamonėjimas**

Kai asmuo yra priverčiamas bučiuoti kitą žmogų ar būti bučiuojamas, nors jis nesutinka.

- **Vertimas atlikti seksualinius veiksmus**

Kai žmogus yra priverčiamas atlikti ar patirti seksualinius veiksmus. Veiksmai atliekami be sutikimo, naudojant smurtą, grasinimus arba pasinaudojant bejėgiška būsena.

- **Seksualinis priekabiavimas**

Tai nepageidaujamas seksualinio pobūdžio elgesys, pažeidžiantis orumą ir sukuriantis bauginančią, priešišką ar žeminančią aplinką (gali pasireikšti darbo, mokymosi ar kitose socialinėse aplinkose).

Pavydžiai:

- *seksualinio pobūdžio komentarai, juokeliai, replikos ar gestai;*
- *nepageidaujami prisilietimai;*
- *seksualinio pobūdžio žinutės, nuotraukos ar vaizdo įrašai;*
- *įkyrūs žvilgsniai ar kūno vertinimas.*

Seksualinis smurtas be fizinio kontakto

Tai seksualinio pobūdžio veiksmai **be tiesioginio fizinio kontakto (prisilietimai)**, atliekami **be sutikimo**, dažnai naudojant žodžius, gestus, vaizdus ar skaitmenines priemones.

Į šią kategoriją įeina:

- **Seksualinio pobūdžio žinutės:** nepageidaujamos žinutės, kuriose yra seksualinių komentarų, pasiūlymų ar replikų.
- **Nuogo kūno ar lytinio akto vaizdų siuntimas be sutikimo**: kai siunčiamos nuotraukos ar vaizdo įrašai, kuriuose matomas nuogas kūnas ar lytinis aktas, **be asmens sutikimo**. – be išreikšto noro.
- **Vertimas siųsti nuotraukas ar vaizdo įrašus**: kai asmuo yra **verčiamas** pats kurti ar siųsti nuotraukas, ar vaizdo įrašus seksualiniu turiniu.
- **Stebėjimas ar persekiojimas**: kai asmens veiksmus, buvimo vietą ar internetinę veiklą **sekama seksualiniais tikslais**, be sutikimo.

Išnaudojimas prostitucijai (prekyba žmonėmis)

Tai seksualinio smurto forma, kai asmuo verčiamas teikti seksualines paslaugas už atlygį, o šį atlygį visą ar dalį pasisavina kitas asmuo – išnaudotojas / suteneris.

Dažnai naudojami sistemingi veiksmai – grasinimai, smurtas, apgaulė, emocinė ar finansinė kontrolė.

Svarbu žinoti, kad asmuo tokioje situacijoje nėra kaltas (net ir davęs sutikimą) – atsakomybė tenka išnaudotojui ir sekso pirkėjui.

Seksualinis smurto žemėlapis

Sutikimas, ribos ir kūno autonomija

Kas yra sutikimas?

Sutikimas – tai **aiškus, laisvas ir savanoriškas „taip“ dalyvauti seksualiniame veiksme**.

- **Aiškus:** asmuo aiškiai pasako ar parodo, kad sutinka.
- **Laisvas:** sutikimas duodamas be grasinimų, spaudimo ar manipuliacijų.
- **Atšaukiamas:** kiekvienas turi teisę pasakyti „ne“ ar bet kada sustoti, net jei jau sutiko anksčiau.

Pavyzdžiai:

- *„Taip, noriu bučinio“ → aiškus sutikimas;*
- *Jei asmuo jaučia spaudimą ar baimę, tai **nėra sutikimas**;*
- *Net jei vakar sutikai, šiandien gali **atsisakyti**. Tai, kad vakar norėjai bučinio, nereiškia, kad kitas asmuo tave gali bučiuoti bet kada, tavęs neatsiklausęs.*

Kas NĖRA sutikimas?

Sutikimu **NĖRA laikoma**:

- nieko nesakymas, sustingimas ar neišreikštas pasipriešinimas;
- pasakytas „taip“ duotas iš baimės ar spaudimo;
- pasakytas „taip“ po manipuliacijų ar grasinimų;
- sutikimas, kai asmuo yra **bejėgiškas** (miego būsena, apsvaigęs nuo alkoholio, vaistų ar narkotinių medžiagų, negali suprasti situacijos).

Svarbu suprasti, kad tik **aiškus, laisvas ir sąmoningas sutikimas, kai pats asmuo to nori ir sutinka -** reiškia, kad veiksmas yra teisėtas ir galimas.

Ribos ir kūno autonomija

Ribos – tai asmens pasirinkimai, ką jis leidžia daryti su savo kūnu. **Kūno autonomija** – tai teisė **savarankiškai spręsti**, kas su tavo kūnu vyksta.

- Kiekvienas turi teisę sakyti „ne“ bet kokiam veiksmui, kuris jam nepatinka.
- Niekas neturi teisės **versti bučiuotis, liestis ar atlikti bet kokius seksualinio pobūdžio veiksmus**, jei nenori.

RIBOS GALI BŪTI SKIRTINGOS – tai normalu!
Kiekvienas žmogus gali turėti skirtingus komforto lygius.

Pavyzdžiai:

- „*Aš nenoriu, kad mane liestų šitaip*“ → turi būti gerbiama;
- „*Nenoriu dalintis intymiomis nuotraukomis*“ → turi būti gerbiama;
- „*Noriu sustoti dabar*“ → turi būti gerbiama, net jei pradėjai veiksmą anksčiau ir tam davei sutikimą, bet kada sutikimą gali atšaukti ir pasakyti „ne“, „nebenoriu“.

Mano kūnas – mano sprendimas

- Kiekvienas turi teisę **valdyti savo kūną**;

- Niekas neturi teisės versti ar spausti atlikti seksualinius veiksmus;
- Svarbu žinoti savo ribas ir drąsiai jas ginti.

Apibendrinant, galima teigti, kad seksualinis smurtas yra suprantamas kaip sutikimo nebuvimo pasekmė (nėra sutikimo), o ne kaip „netinkamas bendravimas“ ar „nesusipratimas“. Šis požiūris ypač svarbus dirbant su kurčiųjų bendruomene, kur komunikacijos barjerai ir priklausomybės santykiai gali padidinti riziką patirti smurtą ir apsunkinti jo atpažinimą.

Seksualinis smurtas prieš nepilnamečius

Vaikai iki 16 metų **negali duoti** teisėto sutikimo dalyvauti seksualiniuose veiksmuose. Todėl bet koks seksualinis elgesys su vaikais yra smurtas, net jei jis pateikiamas kaip „žaidimas“, „rūpestis“ ar „paslaptis“.

Vaikų seksualinė prievarta (tvirkinimas)

Seksualinė prievarta prieš **vaikus – tai nepilnamečių** įtraukimas į seksualinę veiklą, kai **suaugęs žmogus, vyresnysis ar bendraamžis verčia vaiką**:

- tenkinti savo seksualinius poreikius;
- liesti intymias kūno vietas;
- siųsti seksualinio pobūdžio nuotraukas ar vaizdo įrašus;
- žiūrėti pornografinius filmus.

Tvirkintojas dažnai **pasinaudoja vaiko pasitikėjimu, meile ar priklausomybe**, kad vaikui būtų sunku atsisakyti.

Kodėl nepilnamečiai tyli:

- Smurtas dažnai pateikiamas kaip „žaidimas“ arba „paslaptis“;
- Vaikai bijo, kad juos nubaus ar nemylės;
- Gali gėdytis ar manyti, kad jie patys yra „kalti“;
- Gali būti grasinama, kad pasakymas kam nors sukels bėdų šeimai ar draugams, naminiams gyvūnams.

Seksualinis smurtas internete

Seksualinis smurtas internete – tai seksualinio pobūdžio veiksmai, vykstantys skaitmeninėje erdvėje (internete, socialiniuose tinkluose, susirašinėjimo programėlėse), kai pažeidžiamos asmens ribos, orumas ir teisė į privatų gyvenimą.

Nors toks smurtas dažnai suvokiamas kaip „ne tikras“ ar „ne toks pavojingas“, jo pasekmės gali būti tokios pat sunkios kaip ir įprasto seksualinio smurto – psichologinė žala, baimė, gėda, nerimas, pasitikėjimo savimi praradimas, socialinė izoliacija, potrauminis sindromas.

Siekdami išnaudoti vaikus, paauglius, moteris ir vyrus, socialiniuose tinkluose, pvz.: Facebook grupės, Messenger, Instagram, Snapchat, Telegram ir kt., **smurtautojai apsimeta kitais asmenimis,** dažnai vaikais, įgauna nukentėjusiųjų pasitikėjimą. Tada seka prašymas atsiųsti nuogo kūno nuotraukų ar vaizdo įrašų. Įvykiai vėliau klostosi žaibo greičiu – gali būti

grasinama aukai, reikalaujama daugiau ir atviresnių vaizdų, o gautas turinys neretai iškeliauja į internetinius pornografijos puslapius, **to atšaukti tampa neįmanoma.**

Kas yra sekstingas?

Sekstingas – tai seksualinio pobūdžio žinučių, nuotraukų ar vaizdo įrašų siuntimas ar gavimas skaitmeninėmis priemonėmis (telefonu, socialiniuose tinkluose, susirašinėjimo programėlėse). Svarbu suprasti ir atskirti:

- Savanoriškas, abipusiu sutarimu **sekstingas tarp suaugusių** asmenų yra jų pasirinkimas, tačiau net ir tada išlieka visos grėsmės – galimas šantažas susipykus, nuotraukų bei vaizdo įrašų paplitimas internete. Persiuntus tokias žinutes kitiems – už tai **gresia baudžiamoji atsakomybė kaip pornografinio turinio kūrimas ir platinimas.**
- **Sekstingas tarp nepilnamečio ir suaugusio asmens**, net su nepilnamečio sutikimu – vistiek yra seksualinio smurto forma (nes vaikas iki 16 m. negali duoti sutikimo).
- **Sekstingas be sutikimo, pasitelkiant grasinimus, šantažą, apgaulę** – nepaisant ar asmenys pilnamečiai, ar vaikai. Jei asmuo yra verčiamas siųsti intymų turinį, bauginamas, šantažuojamas ar jo vaizdai platinami be sutikimo – **tai yra seksualinis smurtas.**

GAVUS SEKSUALINIO POBŪDŽIO ŽINUTES JŲ NETRINTI, NES TAI GALI BŪTI PAGRINDINIS ĮRODYMAS KREIPIANTIS Į TEISĖSAUGĄ.

Pavyzdžiai:

- *Nuotraukos su apatiniais drabužiais ar apsinuoginus;*
- *Seksualinio turinio žinutės;*
- *Vertimas filmuoti ar fotografuoti seksualinius veiksmus;*
- *Grasinimas, reikalaujant daugiau nuotraukų ar vaizdo įrašų.*

Kodėl NEGALIMA dalintis intymiais vaizdais:

- Išsiuntus **negalima užtikrinti privatumo**;
- Nuotraukos ir žinutės gali būti **paviešintos internete**;

- Turinys gali būti naudojamas **šantažui ar žeminimui**;
- Išsiuntus turinį, jo **nebegalima susigrąžinti**;
- Net ir ištrynus vaizdus, **jie visam laikui lieka internete, arba kitų asmenų įrenginiuose.**
- **Įkėlus nuotrauką į internetą, ji tampa vieša ir nebegali jos susigrąžinti. Internete pasidalintu vizualiniu turiniu gali pasinaudoti kiti asmenys ir jį pakeisti dirbtinio intelekto pagalba.**

Internete galioja tos pačios ribos kaip ir realiame gyvenime.
AR TAI YRA SMURTAS?
Jei nėra aiškaus sutikimo – **tai yra smurtas.**
Jei turinys platinamas be leidimo – **tai yra smurtas.**
Jei asmuo jaučiasi spaudžiamas, bauginamas ar gėdinamas – **tai yra smurtas.**

Seksualinis smurtas šeimoje ir artimoje aplinkoje

Seksualinis smurtas šeimoje ir artimoje aplinkoje – tai bet kokie seksualinio pobūdžio veiksmai, atliekami **be kito asmens laisvo ir aiškaus sutikimo, kai smurtautojas yra artimas žmogus:** partneris, sutuoktinis, buvęs partneris, šeimos narys ar kitas artimos aplinkos asmuo.
Vienas pavojingiausių šio smurto bruožų – mitas, kad artumas, santykiai ar santuoka reiškia sutikimą. Tai nėra tiesa. **Artimi santykiai nesuteikia teisės pažeisti kito asmens kūno ribų**.

Seksualinis smurtas tarp poros ar sutuoktinių

Seksualinis smurtas gali vykti tiek poroje, tiek santuokoje. Jis pasireiškia tada, kai:

- asmuo verčiamas lytiškai santykiauti prieš savo valią;
- daromas spaudimas „iš pareigos“, „dėl santykių“, „kad neišduotų“;
- ignoruojamas kito asmens „ne“, per diskomfortas ar baimė;

- seksualiniai veiksmai vyksta, kai asmuo yra pavargęs, miegantis, apsvaigęs, bijantis ar priklausomas.

Santuoka ar santykiai nereiškia automatinio sutikimo. **Sutikimas turi būti kiekvieną kartą**, nepriklausomai nuo santykių trukmės ar statuso.

Seksualinis smurtas šeimoje

Seksualinis smurtas šeimoje gali vykti tarp sutuoktinių, partnerių, taip pat tarp kitų šeimos narių. Tokiais atvejais smurtas dažnai slepiamas po „šeimos reikalų“, „privatumo“ ar „gėdos“ skraiste. Ypač dažnai seksualinis smurtas vyksta prieš vaikus, smurtautojais tampa tėvai, įtėviai, globėjai, patėviai, dėdės, krikšto tėvai, seneliai ir kt.

Šioje aplinkoje smurtas:

- dažnai kartojasi ir stiprėja;
- yra sunkiau atpažįstamas;
- aukai sudėtinga kreiptis pagalbos dėl baimės sugriauti šeimą, būti nesuprastam ar apkaltintam;
- beveik visada **smurtautojas visą atsakomybę perkelia ant aukos,** naudodamas kaltę, šmeižtą, grasinimus ir kt.

Emocinė priklausomybė, kontrolė ir galios santykiai

Seksualinis smurtas artimoje aplinkoje dažnai susijęs su **emocine priklausomybe ir kontrole**. Smurtautojas gali:

- riboti bendravimą su artimaisiais;
- menkinti, gėdinti, kaltinti;
- manipuliuoti jausmais („be manęs tu niekam nereikalinga(s)“);
- naudoti baimę, kaltę ar finansinę priklausomybę.

Tokiuose santykiuose **sutikimas tampa netikras**, nes auka bijo pasekmių – pykčio, atstūmimo, kitų rūšių smurto.

„Jis / ji man artimas – bet tai vis tiek smurtas“

Artumas nereiškia leidimo seksualiniams santykiams.

Meilė, santuoka ar šeimos ryšiai **nepanaikina teisės į savo kūną**.

Jei asmuo:

- jaučiasi verčiamas;
- bijo pasakyti „ne“;
- patiria kaltę ar spaudimą;
- jaučia gėdą, pyktį ar tuštumą,

tai signalai, kad santykiuose pažeidžiamos ribos ir gali vykti seksualinis smurtas.

Galios pozicija ir kodėl dažniau nukenčia moterys

Nors seksualinis smurtas gali paveikti bet kurios lyties asmenis, **moterys statistiškai dažniau nukenčia nuo seksualinio smurto artimoje aplinkoje**.

Tai susiję su:

- istoriškai susiformavusiais lyčių galios skirtumais;
- ekonomine ir emocine priklausomybe;
- visuomenėje vis dar egzistuojančiais stereotipais apie „pareigas santykiuose“;
- smurto normalizavimu ir aukos kaltinimu.

  Svarbu kalbėti ne tik apie pavienius veiksmus, bet ir apie **galios, kontrolės ir nelygybės sistemas**, kurios leidžia smurtui kartotis lyties pagrindu.

SEKSUALINIS SMURTAS ARTIMOJE APLINKOJE:

nėra „pareigą“;
nėra „privatus reikalas“;
nėra aukos kaltė.

! TAI ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMAS, KURIAM BŪTINA ATPAŽINIMO, PAGALBOS IR SAUGUMO SISTEMA !

Seksualinis smurtas prieš asmenis su klausos negalia

Seksualinė prievarta prieš asmenis su klausos negalia – tai bet kokie seksualinio pobūdžio veiksmai, atliekami be laisvo ir informuoto asmens sutikimo, pasinaudojant jo pažeidžiamumu, priklausomybe, komunikacijos ar suvokimo sunkumais.

Šis smurtas dažnai lieka **neatpažintas, nepraneštas ir neįvardytas**, o atsakomybė dažnai neteisingai perkeliama pačiam nukentėjusiam asmeniui.

Kas padidina seksualinio smurto riziką?

Asmenys su klausos negalia patiria didesnę riziką dėl:

- **priklausomybės nuo kitų** - asistento, šeimos narių, globėjų, specialistų, gestų kalbos vertėjų, socialinių darbuotojų, atvejo vadybininkų, individualios priežiūros darbuotojų, girdinčių šeimos narių;
- **komunikacijos barjerų** – girdintieji nemoka gestų kalbos, o kurtieji bendrauja gimtąją gestų kalba;
- **informacijos neprieinamumo** apie ribas, sutikimą ir pagalbos galimybes lietuvių gestų kalba;
- **izoliacijos** ir socialinių ryšių nebuvimo, dėl gyvenamosios vietovės.

Smurtas dažnai vyksta ten, kur yra **galios disbalansas**, pavyzdžiui *šeimoje, kai vienas asmuo girdintis, o kitas – su klausos negalia.*

Seksualinės smurto formos prieš klausos negalią turinčius asmenis

! VISOS SEKSUALINIO SMURTO FORMOS KLAUSOS NEGALIĄ TURINTIEMS ASMENIMS YRA LYGIAI TOKIOS PAT, KAIP IR GIRDINTIESIEMS !

Teisė į sutikimą ir saugumą

Asmenys su klausos negalia turi **tokias pačias teises:**

- teisę į savo kūną;
- teisę nustatyti ribas;
- teisę aiškiai pasakyti „ne“;
- teisę būti išgirstiems ir apsaugotiems;
- teisę į prieinamą informaciją apie seksualumą, smurtą ir pagalbą.

Kurtumas **nėra priežastis ignoruoti ar sumenkinti jo patirtį.**

Kodėl asmenys su klausos negalia patiria didesnę riziką ir jiems gali būti sunkiau pranešti apie seksualinį smurtą?

- **dėl riboto informacijos prieinamumo** gestų kalba;
- **dėl priklausomybės nuo** asistento, šeimos narių, globėjų, specialistų, gestų kalbos vertėjų, socialinių darbuotojų, atvejo vadybininkų, individualios priežiūros darbuotojų, girdinčių šeimos narių;

- dėl sudėtingo ir nepritaikyto teisinio ir pagalbos teikimo proceso;
- dėl nesančios aiškios pagalbos sistemos su girdinčiais specialistais;
- dėl nepasitikėjimo institucijomis;
- dėl aplinkinių reakcijų: „nesuprato“, “blogai suprato“..

Todėl prevencija turi būti **vizuali, aiški, pritaikyta gestų kalbai ir realioms patirtims**.

Pagal JT Neįgaliųjų teisių konvenciją, pažeidžiamumas kyla ne iš negalios, o iš nepritaikytos aplinkos ir sisteminių kliūčių.

Asmenų su klausos negalia atveju pažeidžiamumą **sukuria ne klausos negalia**, o:

- komunikacijos nepritaikytos sistemos;
- priklausomybė nuo girdinčiųjų;
- ribotos galimybės gauti informaciją ir pagalbą.

Institucijų nepasirengimas dirbti su klausos negalią turinčiais asmenimis.

Kurčiosios moterys ir vaikai patenka į **daugialypį pažeidžiamumą**, kuriame susikerta:

- lytis,
- amžius,
- negalia (klausos),
- kalbinė mažuma (gestų kalba),
- aplinkos komunikacija.

Tai ypač aktualu kurčiųjų bendruomenei, kurios nariai nuolat susiduria su komunikacijos barjerais, informacijos neprieinamumu ir ribotu dalyvavimu sprendimų priėmime.

Vienas esminių pažeidžiamumo veiksnių – **priklausomybė nuo girdinčiųjų asmenų**, tokių kaip:

- gestų kalbos vertėjų,
- girdinčių šeimos narių,
- partnerių,
- specialistų,
- institucijų.

Ši priklausomybė tampa ypač pavojinga seksualinio smurto kontekste. S**murtautojai dažnai yra tie patys asmenys, kurie:**

- gali kontroliuoti informaciją;
- gali užkirsti kelią kreiptis pagalbos;
- gali naudotis asmens pažeidžiamumu;
- gali interpretuoti situacijas savo naudai.

Vaikų atveju situacija dar sudėtingesnė: vaikai su klausos negalia dažnai priklauso nuo girdinčių tėvų ar globėjų, kurie ne visada moka gestų kalbą.

Tai gali lemti **emocinio ryšio stoką, informacijos spragas ir nesugebėjimą atpažinti ar įvardyti patiriamo seksualinio smurto**.

Ribotos galimybės pranešti

Moterys su klausos negalia **rečiau praneša apie patirtą seksualinį smurtą**, o vaikai dažnai apskritai neturi realios galimybės to padaryti. Pagrindinės priežastys:

- Girdintys specialistai (teisėsaugos, pagalbos centrų ir kt.) nemoka lietuvių gestų kalbos ir neišmano kurčiųjų kultūros bei identiteto ypatybių, iš to kyla negebėjimas tinkamai bendrauti,
- Dauguma smurto prevencijos ir reagavimo sistemų yra orientuotos į girdinčius asmenis ir grindžiamos žodine komunikacija,
- Nėra užtikrinama betarpiška komunikacija su pagalbos tarnybomis, nes visada dalyvauja gestų kalbos vertėjas,
- Ankstesnė neigiama patirtis institucijomis,
- Per mažai prienamos informacijos gestų kalba apie seksualinį smurtą.

Dėl šių kliūčių smurtas dažnai lieka **nematomas**, nepripažintas arba netinkamai kvalifikuotas. Vaikai ypač pažeidžiami, nes jų patirtys dažnai interpretuojamos per girdinčiųjų suaugusiųjų prizmę, o ne tiesiogiai iš vaiko perspektyvos.

Informacijos neprieinamumas

Informacijos neprieinamumas asmenims su klausos negalia yra sisteminė problema, kuri tiesiogiai didina pažeidžiamumą. Daugelis svarbių žinučių apie teises, pagalbos galimybes, seksualinio smurto atpažinimą, vaikų apsaugos priemones nėra pateikiamos:

- lietuvių gestų kalba;
- vizualiai pritaikytu formatu;
- paprastai ir suprantamai;
- pasiekiama bendruomenėje.

INFORMACIJOS NEPRIEINAMUMAS VAIKAMS SU KLAUSOS NEGALIA GALI LEMTI **VĖLYVĄ SEKSUALINIO SMURTO ATSKLEIDIMĄ ARBA VISIŠKĄ NUSLĖPIMĄ**, NES VAIKAS NETURI KALBINIO ĮRANKIO ĮVARDYTI SAVO PATIRTIES.

Bendraujant su asmenimis su klausos negalia:

- vengti „negalios = negebėjimo“ požiūrio;
- pabrėžti savarankiškumą.

Klausos negalia yra kalbinis ir kultūrinis ypatumas. Problemos kyla tada, kai **aplinka ir informacija nėra pritaikyta asmenims su klausos negalia**. Specialistai turi sąmoningai atsisakyti globėjiško, menkinančio požiūrio. Moterys ir vaikai su klausos negalia geba priimti sprendimus, suprasti savo situaciją, būti aktyvūs savo gyvenimo dalyviai, jei jiems sudaromos tinkamos sąlygos.

Moterys ir vaikai su klausos negalia turi teisę į informaciją jiems suprantama kalba, teisę būti tiesiogiai išklausyti, teisę dalyvauti sprendimų priėmime. Tik **įgalinantis, žmogaus teisių principais grįstas požiūris** gali realiai sumažinti pažeidžiamumą ir užtikrinti kurčiųjų moterų ir vaikų saugumą bei orumą.

SPECIALISTO VAIDMUO – NE KALBĖTI UŽ ASMENĮ, O SUDARYTI SĄLYGAS KALBĖTI PAČIAM

SEKSUALINIO SMURTO POŽYMIAI

Seksualinis smurtas dažnai lieka nepastebėtas, nes auka gali nesugebėti aiškiai apie tai pranešti. Tai ypač aktualu kurčiųjų bendruomenei, kur komunikacijos barjerai gali apsunkinti seksualinio smurto supratimą. Specialistams svarbu žinoti, kokie požymiai gali rodyti, kad asmuo patyrė seksualinį smurtą, nes tinkamas reagavimas gali padėti užkirsti kelią tolimesniam smurtui, suteikti paramą ir pagalbą.

Nukentėjusiųjų moterų ir vaikų nuo seksualinio smurto požymiai gali būti labai įvairūs – tiek fiziniai, tiek psichologiniai, tiek elgesio pokyčiai. Svarbu stebėti ne tik pavienį ženklą, bet ir jų visumą bei pokyčius laikui bėgant.

Seksualinę prievartą patyrusios moters elgesio pokyčiai dažnai būna vieni pirmųjų pastebimų ženklų. Jie gali atsirasti staiga arba formuotis palaipsniui per ilgesnį laiką.

Dažniausi elgesio pokyčiai :

- uždara laikysena, vengimas bendrauti;
- anksčiau patikusių veiklų atsisakymas;
- staigus draugų ar socialinių ryšių nutraukimas;
- priešingai – neįprastai intensyvus, demonstratyvus ar rizikingas socialinis elgesys;
- neįprastas agresyvumas ar dirglumas;
- padidėjęs jautrumas, verksmingumas;
- per didelė baimė ar nerimas tam tikrose situacijose;
- staigios nuotaikų kaitos;
- alkoholio ar narkotikų vartojimas;
- rizikingas elgesys;
- savižalos polinkiai.

Aukos dažnai vengia žmogaus, kuris gali būti smurtautojas, arba aplinkos, kurioje smurtas įvyko. Tai gali pasireikšti:

- nenoru lankytis tam tikrose vietose;
- atsisakymu bendrauti su konkrečiais asmenimis;
- staigiu darbo ar mokymosi aplinkos keitimu.

Specifiniai aspektai kurčiųjų bendruomenėje:

- staigus atsisakymas bendrauti gestų kalba su tam tikru asmeniu;
- komunikacijos sumažėjimas ar užsidarymas;
- sunkumai išreikšti patirtį dėl riboto žodyno ar kalbinės izoliacijos;
- padidėjusi priklausomybė nuo vertėjo ar globėjo (ypač jei smurtautojas yra tas pats asmuo).

Kurčiųjų asmenų atveju ypač svarbu užtikrinti saugią, nepriklausomą komunikaciją (ne per galimai smurtaujantį asmenį) ir naudoti kvalifikuotus gestų kalbos vertėjus.

Patyrus seksualinį smurtą, kūnas dažnai reaguoja stipriai ir ilgą laiką. Fiziniai pokyčiai gali būti susiję su patirtu stresu ir trauma, todėl simptomai kartais būna ryškūs ir trukdo kasdieniam gyvenimui.

Dažniausi fiziniai pokyčiai:

- **miego sutrikimai** (nemiga, dažni prabudimai, košmarai);
- **apetito pokyčiai** (padidėjęs arba sumažėjęs apetitas);
- **galvos skausmai**;
- **raumenų įtampa**, kūno skausmai;
- **panikos priepuoliai** (širdies plakimas, dusulys, prakaitavimas);
- **stiprus nerimas**, ypač kai iškyla prisiminimai apie patirtą smurtą;
- **šlapinimosi sutrikimai**;
- **nuolatinis nuovargis** – dėl emocinio ir fizinio streso;
- **virškinimo sutrikimai** (pilvo skausmai, pykinimas, viduriavimas ar vidurių užkietėjimas).

Šie simptomai dažnai susiję su ilgalaike streso reakcija – organizmas išlieka „pavojaus būsenoje“, net kai grėsmės nebėra. Tai natūrali kūno reakcija į traumą.

Seksualinis smurtas paveikia psichinę sveikatą, formuoja negatyvias nuostatas lyčių lygybės atžvilgiu, silpnina pasitikėjimą savimi ir kitais, trikdo socialinius ryšius bei gebėjimą kurti saugius, artimus santykius.

Psichologiniai požymiai:

- **įkyrios mintys ar prisiminimai** – atminties epizodai apie išgyventą prievartą;
- **sunkumai sutelkti dėmesį** – pasireiškia darbe, mokykloje ar kasdienėje veikloje;
- **nuolatinė įtampa ir nerimas** – gali pasireikšti kaip hipervigilancija (perdėtas budrumas);
- **savigarbos sumažėjimas** – jaučiamas nepilnavertiškumas;
- **depresija ir liūdesys** – sumažėjęs džiaugsmas, beviltiškumo jausmas;
- **gėdos ir kaltės jausmas –** dažnai aukos kaltina save dėl įvykio**; pyktis ir dirglumas –** emocinis reagavimas gali būti padidėjęs; emocinis nutolimas – sunku užmegzti ar palaikyti artimus santykiu**;**
- **potrauminio streso reakcijos.**

Svarbu pabrėžti, kad nė vienas požymis atskirai nebūtinai reiškia patirtą seksualinį smurtą. Tačiau kelių požymių visuma ar staigūs, nepaaiškinami pokyčiai gali būti rimtas signalas, kad asmeniui reikia pagalbos.

Jei kyla įtarimų ar asmuo atskleidžia patirtą smurtą, svarbiausia:

- išklausyti be kaltinimo ar abejojimo;
- užtikrinti saugumą;
- kreiptis į specialistus (psichologus, socialinius darbuotojus, teisėsaugą).

Specialistams svarbu:

- nevertinti ir nesumenkinti pasikeitusio elgesio;
- atkreipti dėmesį į staigius, nepaaiškinamus pokyčius;
- sudaryti saugią, pasitikėjimu grįstą aplinką;
- užduoti atvirus, neapkaltinančius klausimus;
- gerbti asmens tempą ir pasirengimą kalbėti.

KAIP KALBĖTI APIE RIBAS IR SAUGUMĄ SU KURČIAISIAIS

Kurčiųjų bendruomenė nėra vienalytė – ji apima kurčiuosius, neprigirdinčius (naudojančius įvairias klausos pagalbos technologijas), kochlearinių implantų nešiotojus bei asmenis su skirtingomis kultūrinėmis ir socialinėmis patirtimis. Kalbant apie ribas ir saugumą, svarbu atsižvelgti į šiuos aspektus:

1. **Kalbos pritaikymas:**
   – naudokite tiek žodinę, tiek gestų kalbą pagal asmens poreikius;
   – užtikrinkite, kad informacija būtų aiški, struktūruota ir lengvai suprantama;.
   – jei reikia, naudokite vizualines priemones, piktogramas ar tekstinę medžiagą.

2. **Pagarba ir empatija:**
   – gerbkite asmens ribas ir privatumo poreikį.
   – leiskite žmogui pats pasirinkti, kaip nori bendrauti (gestų kalba, raštu, per vertėją).

3. **Saugumo temų aptarimas:**
   – aiškiai paaiškinkite, kas yra sutikimas, ribos, fizinė ir emocinė sauga.
   – naudokite konkrečius pavyzdžius ir situacijas, kad informacija būtų lengviau suprantama.

4. **Aukos kaltinimo vengimas:**
   – niekada neperduokite kaltės asmeniui, patyrusiam smurtą ar prievartą.
   – venkite frazių, kurios gali skatinti gėdą ar savęs kaltinimą.
   – akcentuokite, kad atsakomybė už smurtą visuomet tenka agresoriui, ne nukentėjusiajam.

5. **Kultūrinės ir socialinės patirties įtraukimas:**
   – Įvertinkite, kad asmens supratimas apie ribas ir saugumą gali skirtis priklausomai nuo jo bendruomenės, patirties ar šeimos vertybių.
   – Būkite lankstūs ir pasiruošę pakartoti arba paaiškinti informaciją keliais būdais.

6. **Tvarus ryšys ir pasitikėjimas:**
   – Sukurkite saugią aplinką, kurioje žmogus galėtų atvirai kalbėti apie savo ribas ir patirtį.
   – Skatinkite klausimus ir diskusiją, nes tai padeda įtvirtinti supratimą ir pasitikėjimą.

Gestų kalba kaip prioritetinė informacijos terpė

Kurčiųjų bendruomenė dažniausiai naudoja **nacionalinę gestų kalbą** (pvz., lietuvių gestų kalbą – LGK). **Gestų kalba suteikia natūraliausią, turtingiausią ir kultūriškai tinkamiausią komunikacijos būdą**. Bendraujant su klausos negalia turinčiais asmenimis, **informacija turi būti pateikta lietuvių gestų kalba** - geriausia tiesiogiai, be tarpininkavimo, arba dalyvaujant gestų kalbos vertėjams ar individualios pagalbos specialistams / socialiniams darbuotojams, mokantiems gestų kalbą ir išmanantiems kurčiųjų kultūrą, ypač seksualinio smurto atveju. **Nuosekliai ir tiesiogiai pateikta informacija lietuvių gestų kalba** ženkliai padidina supratimą ir ilgalaikį informacijos įsisavinimą.

Komunikuojant su asmenimis turinčiais klausos negalią reikia vengti sudėtingų, ilgų ar abstrakčių frazių.

Trumpi ir aiškūs sakiniai:

- *padeda išvengti dviprasmiškumo* – kai informacija pateikiama paprastai, mažėja rizika, kad bus suprasta klaidingai;
- *padeda išlaikyti dėmesį* – ilgose ir sudėtingose frazėse lengviau pasimesti, trumpi sakiniai leidžia lengviau sekti informaciją;
- *mažina supratimo klaidų riziką* – paprasta struktūra ir aiški žodžių tvarka sumažina nesusipratimų galimybę.

Papildomai verta:

- **naudoti vizualines priemones** – gestus, piešinius ar rašytinę informaciją;
- **kalbėti lėtai ir aiškiai**, bet natūraliai, vengti perdėto artikuliavimo;
- **patikrinti supratimą** – pakartoti arba užduoti trumpus klausimus, kad įsitikintumėte, jog informacija suprasta teisingai.

Gairės:

Klausimai asmenims su klausos negalia turi būti konkretūs, trumpi ir aiškūs - venkite abstrakčių sąvokų, sudėtingų frazių ar ilgos sakinių struktūros. Nesujunkite kelių klausimų į vieną, kad išvengtumėte painiavos, ypač tai svarbu, kai kalbama apie ribas, sutikimą ar saugumą.

Naudokite paprastą žodyną ir aiškią gramatiką . Jei reikia, suteikite vizualinę ar rašytinę pagalbą (simbolius, piktogramas).

Praktinis pavyzdys:

💬 *„Ar tu nori būti apkabinta ir ar tau tai patinka, ar geriau vengti fizinio kontakto?“*

💬 *„Ar tau patinka apkabinimai?“ (palauk atsakymo) -> Jei ne – „Ar tu nori, kad aš laikyčiausi atokiau?“*

Tokia sakinio struktūra skatina kurčiojo asmens supratimą, o ne spėjimus ar interpretacijas.

Svarbus žingsnis – **aktyvus patvirtinimas apie supratimą**, nors daug klaidų supratime kyla, kai specialistas nesuteikia galimybės kurčiajam pakartoti, paaiškinti ar užduoti klausimus. svarbu ne tik paklausti „Ar supratai?“, bet ir leisti kurčiam asmeniui:

- **pakartoti** informaciją savo žodžiais,
- **paaiškinti** tai, ką suprato,
- **užduoti klausimus**, jei kažkas neaišku.

Užduodami klausimą *„Ar tu supratai?“* neužtikrinsite, kad informacija tikrai buvo įsisavinta.

Rekomenduojamos frazės:

- *„Parodyk man, kaip tu tai supratai.“*
- *„Kaip tu pasakytum tai savo gestais?“*
- *„Ar gali pakartoti tai gestų kalba?“*

Trumpai tariant, ***efektyvi komunikacija – tai aiški kalba + galimybė aktyviai patvirtinti supratimą****.*

Darbas su kurčiais vaikais ir paaugliais turi specifinių reikalavimų: svarbu kalbėti ne per suaugusį, bet tiesiogiai su vaiku ar paaugliu, naudojant jam suprantamus žodžius ir gestus.

Darbas su kurčiais vaikais ir paaugliais iš tiesų turi specifinių reikalavimų, nes komunikacija dažnai vyksta kitais kanalais nei girdintiesiems. Štai keli pagrindiniai principai:

1. **Kalbėkite tiesiogiai su vaiku** – net jei šalia yra vertėjas ar tėvai, visada kreipkitės į vaiką, o ne per suaugusį. Tai skatina pasitikėjimą ir savarankiškumą.

2. **Naudokite suprantamą kalbą ir gestus** – priklausomai nuo vaiko amžiaus ir gebėjimų, gali būti naudinga paprasta žodžių vartosena, vizualinės priemonės, gestų kalba arba mimika.
3. **Užtikrinkite aiškų vizualinį kontaktą** – stovėkite priešais vaiką, kad jis matytų jūsų veidą ir lūpų judesius, jei naudojama lūpų skaitymo technika.
4. **Įtraukite žaidimus ir interaktyvias veiklas** – mokymas per žaidimą ar kūrybinę veiklą padeda geriau suprasti informaciją ir palaiko dėmesį.
5. **Kantrybė ir lėtai, aiškiai perteikiama informacija** – svarbu leisti vaikui laiko suvokti žodžius, gestus ar simbolius, nekreipiant spaudimo.
6. **Individualus požiūris** – kiekvienas kurčias vaikas turi skirtingus gebėjimus ir poreikius, todėl svarbu stebėti, kas jam veikia geriausiai, ir pritaikyti metodus.

Vaikams būtina turėti **tikslų žodyną kūno dalimis** ir organais.

Kalbant su vaikais apie smurtą ar saugumą, svarbu paaiškinti skirtumą tarp:

- **gerų paslapčių** (siurprizai, gimtadieniai),
- **blogų paslapčių** (tokios, kurios kelia baimę, sukelia nemalonias fizines ar emocines reakcijas).

Metodikos principai:

- supažindinti vaikus ir paauglius su sąvokomis apie kūno dalis, organus;
- leisti vaikui **pateikti pavyzdžių**;
- patvirtinti, kad blogas paslaptis reikia *pasakyti suaugusiajam, kuriuo pasitiki*.

Teisė pasakyti „ne“ ir ribų nustatymas

Vienas iš svarbiausių saugumo temų yra **teisė pasakyti „ne“ fiziniams kontaktams**, kvietimams ar situacijoms, kurios vaikui ar paaugliui nepatinka arba kelia nerimą.

Kaip kalbėti:

- užduoti klausimus: *„Ar tu turi teisę pasakyti „ne“?“*
- leisti vaikui **praktikuoti atsakymus lietuvių gestų kalba**;
- paaiškinti, kad *„ne“ reiškia tikrai ne, net jei suaugusysis už tai kažką siūlo.*

Tokia tiesioginė komunikacija skatina vaikų ir paauglių suvokimą ir gebėjimą įvardinti kas jam nutiko.

NEVERBALINĖ KOMUNIKACIJA IR APLINKOS PRITAIKYMAS

Kalbant su asmenimis turinčiais klausos negalią, žodinis ar lietuvių gestų kalba pateiktas turinys nėra vienintelis aspektas – svarbi ir **neverbalinė komunikacija bei aplinka**:

Vizualinis kontaktas

- Stovėkite ar sėdėkite taip, kad jūsų veidas ir rankų gestai būtų aiškiai matomi.
- Venkite šviesos šaltinio, kuris užtemdo veidą ar rankas (pvz., langas už nugaros).

Aplinkos triukšmas

Asmenys su klausos negalia informaciją geriausiai supranta, kai ji pateikta ramesnėje aplinkoje be vizualinio triukšmo. Dėl to bendraudami su asmenimi su klausos negalia, pasirinkite ramią, uždarą erdvę, kurioje nebūtų nereikalingų pašalinių daiktų.

Pritaikyti mokymosi priemones

- Tekstas + iliustracijos + gestų kalba.
- Vaizdo medžiaga su vertimu į lietuvių gestų kalbą.
- Interaktyvūs scenarijai, leidžiantys praktikuotis ribas ir reakcijas.

KAIP REAGUOTI, JEI ATSKLEIDŽIAMAS SEKSUALINIS SMURTAS

Pirmoji reakcija į seksualinio smurto atskleidimą yra itin svarbi, nes ji gali nulemti, ar nukentėjusysis jausis saugus, išklausytas ir pasirengęs kreiptis pagalbos. Teisinga reakcija gali padėti sumažinti traumą, o netinkama – ją sustiprinti. Štai pagrindiniai aspektai, į kuriuos verta atkreipti dėmesį:

1. Klausytis be vertinimo

- Svarbu nepertraukti ir nevertinti pasakojimo.
- Išvengti klausimų, kurie gali skambėti kaltinančiai („Kodėl tu nieko nepadarei?“). Nukentėjusysis turi jaustis išklausytas ir suprastas.

2.Patvirtinti nukentėjusiojo jausmus

- Galima sakyti: „Aš tikiu tau“ arba „Tai ne tavo kaltė“.
- Patvirtinimas sumažina gėdos jausmą ir stiprina pasitikėjimą.

3. Pasiūlyti paramą ir pagalbą

- Klausyti apie tai, ko nukentėjusysis nori: ar reikia tik kalbėtis, ar kreiptis į specialistus.
- Informuoti apie galimybę kreiptis į psichologinę, medicininę ir teisės pagalbą.
- Svarbu gerbti nukentėjusiojo pasirinkimą, net jei jis nori laiko apmąstymui.

4. Užtikrinti saugumą

- Jei yra tiesioginė grėsmė, padėti nukentėjusiajam rasti saugią aplinką.
- Nespausti skubotų veiksmų ar prisipažinimų, jei nukentėjusysis nėra pasiruošęs.

5. Nukreipimas į profesionalią pagalbą

- Policiją, jei reikia apsaugos ar teisinių veiksmų.
- Psichologus ar psichoterapeutus, specializuotus traumų srityje.
- Pagalbos centrus nukentėjusiems nuo seksualinio smurto.

Asmenų su klausos negalia atveju šis momentas tampa dar sudėtingesnis dėl:

- komunikacijos barjerų,
- ankstesnių neigiamų patirčių su institucijomis,
- baimės būti nesuprastam.

Todėl **specialisto reakcija turi būti lėta, struktūruota, empatiška ir prieinama**, laikantis žmogaus teisių.

KĄ DARYTI?

IŠKLAUSYTI:

Pirmas ir svarbiausias žingsnis – **leisti žmogui kalbėti savo tempu ir savo kalba (lietuvių gestų kalba)**.

Kaip išklausyti tinkamai:

- užtikrinkite vizualinį kontaktą ir ramią aplinką;
- leiskite pasakoti **be pertraukimų**;
- naudokite trumpus palaikančius gestus ir žodžius:
  „Aš matau.“
  „Tu gali pasakoti.“
  “Aš suprantu.”
  “Neskubėk.”
- Jei reikia – darykite pauzes.

Pertraukinėjimas ar skubėjimas didina traumą ir mažina pasitikėjimą pagalbos sistema.

TIKĖTI:

Pirmoji reakcija visada turi būti tikėjimas.

Vienas žalingiausių mitų – kad seksualinio smurto atskleidimas turi būti „įrodytas“ iš karto. **Svarbu aiškiai pasakyti:**

- *„Aš tavimi tikiu.“*
- *„Gerai, kad pasakei.“*
- *„Tu nesi kaltas (-a).“*

Kurčiosios moterys ir kurtieji vaikai **rečiau atskleidžia seksualinį smurtą pakartotinai**, jei pirmą kartą jų pasakojimu buvo suabejota.

NEKALTINTI:

Kaltinimas gali būti tiesioginis arba labai subtilus.

Netinkami klausimai:

- *„Kodėl anksčiau nesakei?“*
- *„Kodėl nesipriešinai?“*
- *„Ar tikrai taip buvo?“*

Tokie klausimai perkelia atsakomybę aukai,stiprina gėdą, gali nutraukti pagalbos procesą.

Reikėtų akcentuoti, kad atsakomybė visada tenka smurtautojui, o asmuo turi teisę atskleisti seksualinio smurto atvejį tada, kai yra pasiruošęs.

UŽTIKRINTI SAUGUMĄ:

Po atskleidimo būtina **įvertinti esamą riziką** ir imtis saugumo užtikrinimo veiksmų.

Saugumo užtikrinimas apima:

- ar asmuo šiuo metu yra saugioje vietoje;
- ar smurtautojas žino kur yra nukentėjęs asmuo;
- ar vaikui ir moteriai gresia tiesioginis pavojus.

Svarbu neklausti detalių „iš smalsumo“, nesukurti panikos, bet **aiškiai įvardyti, kad saugumas yra prioritetas**.

Vaikų atveju saugumo užtikrinimas turi būti **nedelsiant derinamas su teisės aktuose numatytomis institucijomis**.

KO NEDARYTI?

NETARDYTI:

Specialistas nėra tyrėjas ar teisėjas.
Detalių „rinkimas“ gali pakartotinai traumuoti.

Venkite:

- detalių apie smurto eigą;
- pasikartojančių klausimų;
- spaudimo „papasakoti viską“.

NEŽADĖTI TO, KO NEGALI IŠTESĖTI

Negalima sakyti:

- *„Viskas bus gerai.“*
- *„Aš niekam nesakysiu.“*
- *„Smurtautojas bus nubaustas.“*

Tokie pažadai neatitinka realybės, gali sugriauti pasitikėjimą, sukelia papildomą traumą.

Galima sakyti:

- *„Aš paaiškinsiu, kas bus toliau.“*
- *„Kai kurią informaciją privalau perduoti, kad užtikrinčiau tavo saugumą.“*
- *Nepaliksime tavęs vieno/lydėsime viso proceso metu.*

NESPRĘSTI UŽ ŽMOGŲ:

Net ir labai norint padėti, **sprendimų atėmimas yra galios perėmimas**, kuris gali priminti smurto patirtį.

Svarbu:

- pateikti pasirinkimus;
- paaiškinti pasekmes;
- **leisti asmeniui spręsti** pačiam.

Vaikų atveju – sprendimai turi būti priimami **vaiko interesų naudai**.

Specialistams

Jei specialistas nemoka lietuvių gestų kalbos :

- būtina kviesti **profesionalų lietuvių gestų kalbos vertėją**;
- vertėjas neturi būti šeimos narys;
- smurtautojas **negali būti vertėju**.

Svarbu:

- kalbėti tiesiogiai su asmeniu, ne su vertėju;

- užtikrinti, kad vertėjas supranta traumos kontekstą.

Jei specialistas neišmano kurčiųjų kultūros ir identiteto:

- būtina kviesti kurčiųjų sistemoje dirbantį socialinį darbuotoją ar atvejo vadybininką.

KONFIDENCIALUMO RIBOS:

Konfidencialumas turi būti **aiškiai paaiškintas nuo pat pradžių**.

Asmeniui būtina suprasti:

- kas liks konfidencialu;
- kada ir kodėl informacija bus perduodama;
- kam ji bus perduodama.

Vaikų atveju:

- konfidencialumas **nėra absoliutus**;
- saugumas visada yra prioritetas.

Tai turi būti paaiškinta **lietuvių gestų kalba.**

Dokumentavimas

Teisingas dokumentavimas yra:

- svarbus saugumui;
- būtinas tęstinumui;
- gali tapti teisiniu įrodymu.

Dokumentuojant:

- naudokite asmens žodžius ir gestus, ne interpretacijas;
- aiškiai pažymėkite, kas yra faktas, o kas – pastebėjimas;
- nenaudokite vertinančių formuluočių.

Kurčio asmens sprendimas atskleisti smurtą – tai **drąsus ir rizikingas žingsnis**. Specialisto reakcija gali tapti apsaugos pradžia arba dar viena traumos patirtimi.

Išklausyti. Tikėti. Nekaltinti. Užtikrinti saugumą.

Tai ne tik profesinė pareiga, bet ir **žmogaus teisių įgyvendinimas praktikoje**.

Kiti patarimai:

- Įtraukite kurčiųjų bendruomenės narius ir/ar specialistus dirbančius su kurčiaisiais į mokymus ir konsultacijas – jie gali patarti, kaip geriausiai komunikuoti ir perduoti informaciją asmenims su klausos negalia.
- Vizualinės priemonės: plakatai, paveikslėliai, simboliai, vaizdo įrašai padeda kurtiesiems geriau suprasti informaciją.
- Nuolatinis priminimas apie ribas ir saugumą sustiprina supratimą apie seksualinį smurtą.

PAGALBOS KELIAI IR SAUGUMAS

Jei patyrėte seksualinį smurtą, svarbu suprasti, kad **tai nebuvo jūsų kaltė** ir dėl to neturėtumėte jausti gėdos. Už nusikaltimą **atsakingas tik smurtautojas**, tačiau nuo jūsų tolimesnių veiksmų gali priklausyti, **ar jis bus nubaustas**

Kur galima kreiptis pagalbos patyrus seksualinį smurtą:

- **Policija / teisėsauga** – jei kurčiasis asmuo patyrė seksualinį smurtą ir nori apie jį pranešti., tai gali padaryti: skambindamas vaizdo skambučiu per programėlę 112 Lietuva, kuri skirta asmenims turintiems klausos negalią, arba atvykęs į policijos komisariatą.
- **Medicinos pagalba / gydytojas** – patyrus seksualinį smurtą būtina kreiptis į medicinos įstaigą, kad būtų užfiksuoti galimi sužalojimai bei kiti fiziniai sveikatos sutrikdymai.
- **Psichologinė ar emocinė pagalba** – patyrus seksualinę prievartą kurčiasis asmuo gali kreiptis į LKD dirbančius psichologus, kurie moka lietuvių gestų kalbą ir konsultaciją gali suteikti tiesiogiai.

- **Socialiniai darbuotojai arba LKD atvejo vadybininkai** – patyrus seksualinį smurtą kurčiasis asmuo gali kreiptis pagalbos į kurčiųjų centruose dirbančius socialinius darbuotojus ir LKD atvejo vadybininkus.

KAIP BENDRAUTI SU SEKSUALINĮ SMURTĄ PATYRUSIU KURČIU ASMENIU

KO NESAKYTI:

- „Ką tu vilkėjai?“ / „Kodėl buvai su tokiu trumpu sijonu?“ (***Apranga niekada nepateisina smurto!***)
- „Kodėl tu ten ėjai/gėrei?“
- „Tu pati kalta, kad su juo bendravai.“
- „Kodėl nepasipriešinai / nepasakei „Ne“?“
- „Gal pati jį išprovokavai?“
- „Gal tau tik pasivaideno/pasirodė?“
- „Ar tikrai viskas buvo taip, kaip pasakoji?“
- „Kodėl nepranešei policijai iškart?“
- „Galėjo būti ir blogiau.“
- „Tiesiog pamiršk tai ir judėk toliau.“
- „Laikas gydo visas žaizdas.“

KĄ SAKYTI:

Svarbiausia parodyti, kad palaikote:

- „Aš tavimi tikiu.“
- „Tai nebuvo tavo kaltė.“
- „Man gaila, kad taip nutiko.“
- „Aš esu čia dėl tavęs, jei nori pasikalbėti/patylėti.“
- „Tai, ką jauti (baimė, pyktis, liūdesys), yra normalu.“
- „Tikiu tavimi.“
- „Tu esi saugi dabar.“
- „Niekas neturi teisės taip elgtis su tavimi.“
- „Aš esu su tavimi.“
- „Padėsiu tau rasti pagalbą.“
- „Ką aš galiu padaryti dėl tavęs?“

Svarbu žinoti, kad kurčiasis asmuo patyręs seksualinį smurtą turi teisę gauti informaciją jam suprantama forma (lietuvių gestų kalba), prašyti lietuvių gestų kalbos vertėjo, būti išklausytas ir gerbiamas.

Prevencija praktikoje

Prevencija yra esminė smurto mažinimo strategijos dalis, ypač dirbant su kurčiaisiais, kuriems **komunikacijos barjerai, socialinė izoliacija ir informacijos neprieinamumas** didina pažeidžiamumą. Prevencijos tikslas – sumažinti smurto riziką, didinti savarankiškumą ir užtikrinti, kad kurčiuosius pasiektų informacija ir pagalba laiku ir tinkamai.

1. Informacijos ir švietimo užtikrinimas

- Asmenims su klausos negalia teikti informaciją apie seksualinį smurtą **aiškia, suprantama forma** (lietuvių gestų kalba, vizualinės priemonės, subtitrai);
- Organizuoti mokymus apie **seksualinį smurtą ir jo prevenciją**, kad asmenys su klausos negalia žinotų, kaip atpažinti pavojingas situacijas;
- Informacija apie pagalbą smurto atvejais turi būti viešinama ne tik institucijose, bet ir kurčiųjų bendruomenėje, socialiniuose tinkluose ir vietos organizacijose, kad ji pasiektų plačiausią auditoriją.

2. Kurčiųjų asmenų įtraukimas ir socialinės izoliacijos mažinimas

- Organizuoti kurčiųjų **bendruomenės renginius, mokymus ir seminarus apie seksualinio smurto prevenciją**;
- Skatinti kurčiųjų bendruomenės narius **pastebėti seksualinio smurto rizikos ženklus** ir nebijoti kreiptis pagalbos;
- Kurti **palaikymo grupes** kurtiesiems, kad jie galėtų pasidalinti patirtimi saugioje aplinkoje.

SVARBIAUSIA: prevencija turi būti **aktyvi, įtraukianti ir pasiekiama**, nes tik tada galima realiai sumažinti seksualinio smurto riziką tarp kurčiųjų.

Rekomendacijos specialistams

Siekiant užtikrinti prevenciją ir pagalbą kurtiesiems asmenims, specialistai turi būti susipažinę su lietuvių gestų kalba ir kurčiųjų kultūra.

Specialistai turi žinoti kaip veikia bendradarbiavimo mechanizmai tarp įvairių tikslinių grupių (socialinės tarnybos, policija, sveikatos priežiūra, teismai, psichologinė, socialinė pagalba).

Kiekvienas privalome gebėti atpažinti seksualinės prievartos ir smurto požymius. Tik tuomet galėsime laiku pastebėti smurtą ir jį stabdyti.

ŽINOJIMAS = SAUGUMAS

METODINĖ MEDŽIAGA

SEKSUALINIO SMURTO ATPAŽINIMAS IR PAGALBA KLAUSOS NEGALIĄ TURINTIEMS ASMENIMS

Metodinę medžiagą parengė:

KOPŽI

LIETUVOS KURČIŲJŲ DRAUGIJOS KAUNO SKYRIUS

2026

Finansuojama Europos Sąjungos lėšomis. Tačiau išreiškiamas požiūris ar nuomonė yra tik autoriaus (-ių) ir nebūtinai atspindi Europos Sąjungos ar Europos Komisijos (EK) požiūrį ar nuomonę. Nei Europos Sąjunga, nei EK negali būti laikoma už juos atsakinga.